

بررسی تخصص پژوهشی معلمان: گامی در جهت تحقق سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

رابعه اکرمی^۱؛ حسین کارشکی^۲ و مرتضی کرمی^۳

کلید واژه‌ها: تخصص پژوهشی، معلم، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

مقدمه

یکی از جنبه‌های اساسی در حرفه‌ی معلمی، پژوهش و تحقیق است که باعث می‌شود خود معلم مولد دانش آموزشی باشد. با توجه به تأکید سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و نقشه‌ی جامع علمی کشور بر توسعه‌ی زمینه‌ی پژوهشگری، افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان، نهادینه کردن فرهنگ آموزش برای پژوهش و تقویت و گسترش امکانات پژوهشی برای معلمان، توجه به امر پژوهندگی معلمان بیشتر از گذشته احساس می‌گردد. در همین راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی دانش و تخصص پژوهشی معلمان صورت پذیرفت. تاکنون پژوهش‌های متعددی به بررسی تخصص و دانش پژوهشی پرداخته اند و دانش پژوهشی را دارای ابعاد مختلفی از جمله تجزیه و تحلیل اطلاعات کمی و کیفی، مهارت جستجو و بررسی و تحلیل اطلاعات مربوط به پژوهش‌های قبلی، تلفیق اطلاعات و ارزیابی آن‌ها، توانمندی در شناسایی مسئله، بیان مسئله و ارائه‌ی راه حل مناسب برای مسئله، مهارت برقراری ارتباط مناسب و مشارکت با دیگران، مهارت و دانش روش‌شناسی تحقیق و طراحی فرایند پژوهش عنوان می‌کنند (اسکایتین، ۲۰۰۱؛ استوکینگ و همکاران، ۲۰۰۴؛ فیتز و وینکلر، ۲۰۰۴؛ پیترسون و همکاران، ۲۰۰۸؛ مراه و همکاران، ۲۰۱۲؛ جولین و همکاران، ۲۰۱۲). با مطالعه پیشینه پژوهشی در زمینه‌ی تخصص پژوهشی، به این نکته رسیدیم که در ایران پژوهش مدونی در زمینه‌ی بررسی ابعاد مختلف تخصص پژوهشی ارائه نشده است. در خارج از ایران پژوهش‌های متعددی به موضوع بررسی تخصص پژوهشی در محیط آموزشی به عنوان یکی از ابعاد ظرفیت پژوهشی پرداخته‌اند (نکیندا، ۲۰۰۲؛ اسکالر، ۲۰۰۴؛ وایتی، ۲۰۰۶؛ دودانی و لاپارته، ۲۰۰۸؛ مون، ۲۰۰۸؛ مورای و همکاران، ۲۰۰۹). بنابراین این پژوهش سعی دارد با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهشی، به بررسی تخصص و دانش پژوهشی معلمان بپردازد.

روش

طرح پژوهشی این تحقیق برای بررسی دانش و تخصص پژوهشی معلمان از نوع طرح‌های پژوهشی کمی غیر آزمایشی (توصیفی) است. جمع آوری داده‌ها با پرسشنامه صورت گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش معلمان زن و مرد شاغل به تدریس در مقطع ابتدایی شهر مشهد در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ می‌باشند. جامعه‌ی آماری معلمان ابتدایی ۶۲۹۲ نفر می‌باشد که از این تعداد ۱۲۶۸ نفر مرد و ۵۰۲۴ نفر زن می‌باشند. پس از احراز روایی و پایایی پرسشنامه‌ها، برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای استفاده شد. برای انتخاب این گروه، نواحی هفتگانه مشهد به سه منطقه برخوردار (۳ و ۴)، نیمه برخوردار (۲، ۶ و ۷) و غیر برخوردار (۵ و ۱) تقسیم شده و از هر کدام از این مناطق یک ناحیه انتخاب شد (نواحی ۱ و ۲ و ۳). سپس از هر ناحیه تعدادی از مدارس ابتدایی دخترانه و پسرانه به صورت تصادفی انتخاب شدند. و در مجموع این پرسشنامه‌ها در اختیار حدود ۳۰۰ نفر از معلمان قرار داده شد که ۱۸۴ پرسشنامه بازگردانده شد.

^۱ نویسنده مسؤل، کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه فردوسی مشهد (Rabeeh.akrami@gmail.com)

^۲ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد (kareshki@gmail.com)

^۳ عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد (mor.karami@gmail.com)

برای اندازه‌گیری تخصص پژوهشی معلمان، از پرسشنامه‌ی دانش و مهارت‌های پژوهشی همراه و همکاران (۲۰۱۲) استفاده گردید، این پرسشنامه به زبان لاتین بود که به فارسی ترجمه شد. همراه و همکاران (۲۰۱۲) ضریب همسانی درونی ۰/۹۳ برای نمره کلی تخصص پژوهشی گزارش کردند و برای پنج خرده مقیاس آن نیز ضریب همسانی درونی (از ۰/۷۳ تا ۰/۹۳) گزارش کردند. در پژوهش حاضر پرسشنامه‌ی تخصص پژوهشی معلمان با مشورت اساتید متناسب‌سازی گردید. سپس روایی محتوایی این پرسشنامه توسط شش نفر از اساتید و دانشجویان دکتری دانشگاه فردوسی مورد تأیید قرار گرفت. پس از اجرای مقدماتی و حذف سؤالات مبهم، این پرسشنامه بین ۱۸۴ معلم اجرا شد و با انجام تحلیل عاملی اکتشافی، ۵ عامل با نام‌های توانمندی در مسئله‌یابی، بیان مسئله و ارائه‌ی راه‌حل‌های مناسب برای مسئله، مهارت‌های جستجو و بررسی اطلاعات، جمع‌آوری و تجزیه تحلیل اطلاعات کمی و کیفی، مهارت و دانش روش تحقیق و طراحی فرایند پژوهش، مهارت برقراری ارتباط مناسب با دیگران، استخراج شد که سؤالات پرسشنامه در طیف لیکرت از ۱ تا ۴ نمره گذاری می‌شود (۱ توانایی خیلی کم، ۲ توانایی کم، ۳ توانایی زیاد، ۴ توانایی خیلی زیاد). ضریب آلفای کرونباخ کلی پرسشنامه ۰/۹۱ و برای چهار عامل آن از ۰/۶۸ تا ۰/۹۰ بود.

یافته‌ها

یافته‌های استنباطی حاصل از بررسی مؤلفه‌ی تخصص پژوهشی، نشان داد که نتایج نشان داد که در رابطه با مؤلفه‌ی تخصص پژوهشی معلمان از نظر توانمندی در مسئله‌یابی، بیان مسئله و ارائه‌ی راه‌حل‌های مناسب برای مسئله و مهارت برقراری ارتباط مناسب، در سطح بالاتری از میانگین، از نظر مؤلفه‌ی جمع‌آوری و تجزیه تحلیل اطلاعات و دانش روش تحقیق و طراحی فرایند پژوهش در سطح پایین‌تری از میانگین متوسط و از نظر مؤلفه‌ی مهارت‌های جستجو و بررسی اطلاعات، بین میانگین بدست آمده و میانگین متوسط تفاوت معناداری وجود نداشت (جدول ۱).

جدول ۱: آزمون t تک نمونه‌ای برای خرده مؤلفه‌های تخصص پژوهشی

مؤلفه	میانگین	میانگین متوسط	انحراف معیار	t	درجه آزادی	مقدار معناداری
توانمندی در مسئله‌یابی، بیان مسئله و ارائه‌ی راه‌حل‌های مناسب برای مسئله	۱۷	۱۲	۳/۱۰	۱۸۵	۱۸	۰/۰
مهارت‌های جستجو و بررسی اطلاعات	۸/۲۹	۸	۲/۱۸	۱۸۶	۱۸	۰/۵
جمع‌آوری و تجزیه تحلیل اطلاعات کمی و کیفی	۸/۶۹	۱۰	۲/۴۶	۱۱۸	۱۸	۰/۰
دانش روش تحقیق و طراحی فرایند پژوهش	۱۵	۱۶	۳/۹۳	۱۰۲	۱۸	۰/۴
مهارت برقراری ارتباط مناسب با دیگران	۱۲	۱۰	۴/۱۲	۷	۱۸	۰/۰
کل مقیاس تخصص پژوهش	۱۸۳	۵۶	۱۲۹	۱۸۰	۱۸	۰/۰
	۶۰		۱۱	۵	۳	۰/۰

نتایج تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر نیز نشان داد که بین خرده مؤلفه‌های تخصص پژوهشی تفاوت معناداری از لحاظ برتری وجود دارد (۱۴۲/۴۹) $(F(2,88))$.

بحث و نتیجه‌گیری

بنابراین آنچه می‌توان از یافته‌ها نتیجه گرفت اینست که معلمان از نظر جمع‌آوری و تجزیه تحلیل اطلاعات کمی و کیفی، دانش روش تحقیق و طراحی فرایند پژوهش و مهارت‌های جستجو و بررسی اطلاعات دارای ضعف و مشکلات اساسی هستند. با توجه به اینکه آشنایی با فرایند پژوهش و کسب تخصص و دانش در زمینه‌ی انجام پژوهش از ارکان اساسی پژوهشگر شدن

معلمان می‌باشد، لازم است در نظام آموزش و پرورش کشور بستری برای رسیدن معلمان به حد مطلوب تخصص و دانش پژوهشی فراهم گردد، چراکه معلمان زمانی می‌توانند در محیط آموزشی پژوهش انجام دهند، و یا یافته‌های پژوهش‌های آموزشی را مطالعه و به طور صحیح در عمل به کار گیرند که با پژوهش و فرایند انجام آن آشنا باشند. با در نظر گرفتن نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر، اهدافی که پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت در راستای پژوهندگی معلمان در نظر گرفته است، از جمله گسترش فرهنگ پژوهش در میان معلمان و کارشناسان آموزش و پرورش، اشاعه‌ی تصمیم‌گیری مبتنی بر پژوهش، پرورش توانایی‌ها و دانش و مهارت‌های ذهنی و عملی در انجام تحقیقات، رشد استعدادهای پژوهشی فرهنگیان، محقق نشده است. البته با تصویب سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۰، که بر توسعه‌ی زمینه‌ی پژوهشگری و افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان به شکل فردی و گروهی، تبادل تجارب و دستاوردها در سطح محلی و اختصاص اعتبارات خاص برای فعالیت‌های پژوهشی معلمان و استفاده‌ی بهینه از ظرفیت‌های موجود برای گسترش فرهنگ تفکر و پژوهش در بین مدیران و معلمان، تأکید گردید، انتظار می‌رود با بهره‌گیری از پژوهش‌هایی که در زمینه‌ی ابعاد مختلف پژوهشگری معلمان انجام شده است در راستای تحول بنیادین در عرصه‌ی پژوهش‌گرایی معلمان گام‌های ارزشمندی برداشته شود.

منابع

- Fitz.,P & Winkler., M. F. (1989). Education, research, and practice: Bridging the gap. *American Dietetic Association*. 89, 1676-1679.
- Furlong., J. (2004) BERA at 30. Have we come of age? *British Educational Research Journal*, 30, 3, 343-358.
- Julien. B.L., Lexis. L., Schuijers. J., Samiric. T., McDonald. S. (2012). Using capstones to develop research skills and graduate capabilities: *A case study from physiology*.9, 3,1-15.
- Meerah., T. S. M. Osman., K. Zakaria. E. Haji Ikhsan., Z. Krish. P. Choo Lian., D. K. Mahmud, D. (2011). Developing an Instrument to Measure Research Skills. *Social and Behavioral Sciences*, 60, 630 – 636.
- Munn., P. (2008). Bulding research capacity collaboratively: Canwetake Ownership Of Our Future? *British Educational Research Journal*, 34(4), 15-27.
- Murray., J., Campbell, A., Hextall, L., Hulme, M., Jones, M., Mahony, P., Menter, I., Procter, R., Wall, K. (2009). Research and teacher education in the UK: building capacity. *Teaching and teacher education* 25, 944-950.
- Peterson., C.A., Hays Kimmons. J.E., Cole. J.S. (2008). Short-Term Effectiveness of an Outcomes Research Training Curriculum Within a Coordinated Program. *American Dietetic Association*, 108, 120-124.
- Schuller., T. (2004). Capacity Building In Educational Research. *Sketching An International Picture*. . UK: RoutledgeFalmer
- Schuyten., G. (2001) . Discussion research skills: A closely Connected triplet of research area, research methodology and statsics. *Training Researchers in the Use of Statistics*, 6, 227-230.
- Yoon., Kiok. Park., Youngin. Yong Hong, Seoung (1999). Elementry Teachers perception of Action Research in Korea. Annual Conference of the Comparative and International Education Society held in April 14-18: Toronto.